

Література

1. Бацаева Т. Е. Психолого-педагогические условия подготовки будущих педагогов начальных классов к руководству творческой проектной деятельностью: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук: 13.00.01 „Общая педагогика” / Т. Е. Бацаева. – Брянск, 1998. – 19 с.
2. Дьюи Д. Психология и педагогика мышления / Д. Дьюи [пер. с англ. Н. М. Никольской]. – М.: Лабиринт, 1999. – 192 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України [головний ред. В.Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Иванов С. В. Проблема комплексности в школьном преподавании / С. В. Иванов // Педагогическая мысль. – 1923. – №4. – С. 39-46.
5. Коваленко В. О. Педагогічні ідеї Дж. Дьюї та їх вплив на педагогічну теорію і практику в Україні (20-ті роки ХХ ст): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / В. О. Коваленко. – К., 2000. – 26 с.
6. Новиков А. М. Методология образования: науч. пособ. / А. М. Новиков. – М.: Эвгес, 2006. – 488 с.
7. Полат Е. С. Метод проектов иностранного языка / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 3. – С. 3-9.
8. Словник іншомовних слів / [за ред. О. С. Мельничука]. – К.: УРЕ, 1974. – 775 с.

Анотація. В статті розглянуто сутність поняття „проектная деятельность” и его становление в системе образования. Проанализировано взаимосвязь терминов „проект”, „метод проектов”, „проектная деятельность”.

Ключевые слова: проект, метод проектов, проектная деятельность, педагогические инновации.

Summary. The article is devoted to the analysis of different approaches in determination of the meaning of project activity.

Key words: project, project method of studies, project activity, pedagogical innovations.

Надійшла до редколегії 08.09.2011 р.

УДК 371.132

Ткаченко Л. М.

ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ США

Анотація. У статті розглянуто основні тенденції та теорії вивчення феномену інтелектуально-творчої обдарованості особистості у системі освіти й науки Сполучених Штатів Америки. Подано аналіз головних понять: „здібності”, „талант”, „геніальність”, „обдарованість”.

Ключові слова: обдарованість, освіта, Сполучені Штати Америки.

Однією із провідних проблем, які вивчає педагогічна наука Сполучених Штатів Америки, є вивчення питання походження інтелектуально-творчої обдарованості особистості, адже її правильне визначення докорінним чином змінить напрямок освітньої політики держави. У першу чергу вчені Америки прагнуть зрозуміти джерела виникнення обдарованості – чи обдарованість є продуктом самої природи, чи закономірним результатом виховання [12].

Вивчаючи питання обдарованості особистості, вчені мають на увазі складне поєднання генетичних здібностей та вплив зовнішнього середовища, адже науковці із давніх-давен намагались виявити, яка доля спадкових (генотипних) факторів та який внесок факторів середовища у розвиток розумових здібностей [8].

Важливо зазначити, що на процес формування основних концепцій навчання обдарованої молоді великий вплив справили погляди та ідеї англійських психологів та педагогів (Д. Гопкінсон, М. Харді, Ф. Вернон, Д. Фрімен, Г. Айзенк та інші). Переломним у вченні про обдарованість особистості стало дослідження Л. Термена, який встановив, що інтелектуальна обдарованість, виявлена за системою IQ не може розглядатись як універсальна особистісна характеристика, яка б чітко засвідчила можливості досягнення особистісно видатних результатів у творчості [23].

Ретельне вивчення здобутків американських педагогів у галузі інтелектуально-творчої обдарованості особистості виявило, що у педагогічній думці Америки існує два основні протилежних один одному підходи щодо визначення терміна „обдарованість”: соціально-педагогічний (А. Хелсі, Б. Саймон, Р. Педлі, Д. Вайт та інші) та генетичний (Ф. Гальтон, Ч. Спірмен, С. Берг, С. Хол, У. Джеймс). Окрім цих двох основних підходів важливого значення набуває теорія взаємодії, представники якої (Д. Гопкінсон, М. Харді та інші) вважають, що обдарованість є результатом поєднання факторів спадковості та навколишнього середовища. Тому у результаті спільних досліджень американськими вченими були виділені наступні твердження:

На розвиток інтелектуально-творчої обдарованої особистості значний вплив різною мірою справляють біогенетичний, соціально-економічний та культурно-педагогічний фактори.

Усі люди, які народжені без будь-яких вад головного мозку, мають природні здібності, що слугують базою подальшого розвитку здібностей, таланту та геніальності у спеціально для цього створеному сприятливому середовищі [16].

Відмітимо, що значний відрізок часу у педагогіці Сполучених Штатів Америки переважала теорія „двох факторів”. Відповідно цієї теорії природні здібності, з одного боку, та культурно-педагогічний

вплив, з іншого, діють за принципом додавання сил, проте поступово вчені зрозуміли, що цього не достатньо, тому фактори почали розглядатись як взаємопов'язані та взаємозалежні [9].

Таким чином рівень розвитку тих чи інших здібностей особистості визначається багато у чому впливом умов соціального оточення. Здібності виступають обмежуючим елементом, адже уже при народженні ставлять внутрішнє обмеження на те, чого людина може досягнути у своєму розвитку за найсприятливіших умов. Безліч людей отримує бездоганну освіту, проте геніями є одиниці [5].

Важливо зазначити, що вітчизняна психолого-педагогічна наука довгий час схилилась до твердження відповідно до якого усі діти геніальні чи зовсім без будь-якого таланту є результатом впливу середовища. Таким чином відбувалась постійна боротьба із генетикою. І, хоча формально протистояння закінчилось, суперечки та диспути тривають і до сьогодні.

У педагогічній науці широко використовують такі терміни, як: „здібності”, „талант”, „геніальність”, „обдарованість”. Розглянемо детальніше кожен із них.

Здібності – це індивідуально-психологічні особливості людини, які є основою успішного виконання певного виду діяльності. Розрізняють загальні та спеціальні здібності. Загальні здібності – це ті якості розуму, які виступають передумовою розвитку різноманітних спеціальних здібностей, що розрізняються відповідно до середовища, у якому вони застосовуються (технічні, художні, музичні) [2].

Термін „талант” вказує на високий ступінь розвитку здібностей до певного виду чи видів діяльності, а термін „геній” відбиває найвищий, максимальний рівень їх прояву [5].

Поняття „обдарований” пережило величезну кількість змін та перетворень протягом ХХ століття. Спочатку воно відносилось до дорослих, досягнення яких вважались видатними. Поступово його почали застосовувати й до дітей та молоді, маючи на увазі рівень розвитку їхнього інтелекту та найвищі досягнення у науці та навчанні. До числа обдарованих потрапляли діти, які давали високі результати із тестів на визначення рівня інтелекту [13]. Проте наукові дослідження та спостереження внесли зміни у розуміння поняття обдарований, адже високі показники розумового розвитку не виступають запорукою успішної кар'єри чи видатних творчих досягнень.

Крім того люди із значно нижчими показниками IQ можуть справити величезний вплив на розвиток суспільства, докорінно його змінивши. Такі випадки потребують постійно переглядати зміст терміну „обдарований” та вивчати ті види обдарованості, як і раніше були поза увагою вчених [4].

Поступово поняття „обдарованість” розширюється і розглядається як наявність здібностей до видатних досягнень у будь-якій соціально важливій сфері діяльності [14].

На сучасному етапі розвитку науки обдарованість розглядається американськими вченими як потенціал до досягнень на надзвичайно високому рівні порівняно із іншими людьми того ж самого віку, рівня освіти та соціального середовища [15]. Обдарована людина – це особа, яка в силу наявності непересічних здібностей демонструє надзвичайно високі досягнення у різних сферах життя суспільства. Проте такі люди потребують особливий уваги та особливих програм навчання і виховання. Майбутні перспективи такої людини визначаються рівнем її досягнень та потенційними можливостями у одній чи декількох сферах: інтелектуальній, академічній, творчого чи продуктивного мислення, спілкування та лідерства, художній та психомоторній діяльності.

Для академічної обдарованості великого значення набувають якості особистості. Дж. Рензулі у своїй теорії обдарованості особистості на друге місце після характерних якостей особистості ставив мотивацію, рівень занурення у вирішення поставленої задачі. Серед компонентів мотивації вчений виділив – зовнішню мотивацію, цілеспрямованість особистості та Я-концепція [20].

Підкреслимо, що потреба пізнання – це основа розвитку обдарованості. Як стверджує Дж. Фельдхусен, обдарована людина – це особа, яка вважає себе обдарованою, у Я-концепції якої є уявлення про себе як про обдаровану. Таким чином вчений підкреслює двосторонній зв'язок :успіхи (наприклад у творчості) впливають на формування Я-концепції, яка, у свою чергу, впливає на успіхи [3].

Відмітимо, що американські педагоги та науковці особливого значення надають такому виду обдарованості як творча обдарованість або інакше творче продуктивне мислення. Дж. Рензулі та Дж. Гілфорд вважають, що творчість, креативність є важливим елементом усіх видів обдарованості, які не можуть існувати без творчого компоненту [20].

Креативність – це одна із найважливіших якостей обдарованості, адже творчість є основою науки та мистецтва, усіх досягнень людства. Здібність до творчої діяльності – це найвищий прояв активної діяльності людини, яка надає їй можливість створювати нове, неповторне, оригінальне та проявляється незалежно від сфери діяльності особистості [6].

Американські вчені зазначають, що креативність – це не синонім високому рівню інтелекту. Здібність до творчості – це, перш за все, особливий склад розуму, особливі характеристики, якості мислинних процесів [7]. Вивчаючи особливості мислення людини, Дж. Гілфорд розробив поняття, яке поступово

набуло міжнародного визнання, дивергентного (продуктивного) мислення, що полягає у здатності отримувати цілого спектру правильних відповідей, на відміну від конвергентного мислення, яке спрямоване на отримання лише одного можливого правильного рішення. Таким чином, як стверджує вчений, дивергентне мислення є засобом генерування нових ідей та способом самовираження особистості [1].

У американській педагогічній науці існує величезна кількість спеціальних тестів на виявлення творчих здібностей людини, які засновані на визначенні здібностей особистості знаходити все нові й нові варіанти вирішення тієї ж самої поставленої проблеми.

Необхідно зазначити, що, не зважаючи на явну відмінність, творчість та інтелект не можуть існувати одне без одного. Справжні творчі досягнення у переважній більшості сфер діяльності людини вимагають підвищеного рівня інтелекту, хоча високий рівень інтелекту може й призвести до творчих досягнень [12].

Крім того, велике зацікавлення викликає досвід американських психологів, пов'язаний із вивченням творчих здібностей особистості. Особливо визначні результати були отримані після узагальнення та аналізу збереженої у навчальних закладах інформації про навчання сучасних творчо обдарованих вчених. Було виявлено, що як рівень IQ, так і успішність та ерудиція не зможуть передбачити майбутні досягнення особистості. Найбільш високі результати щодо подальшої творчої діяльності можуть дати спеціальні тести на визначення рівня творчих здібностей та біографічні дані, які відкривають інформацію про улюблені види діяльності, якості особистості, мрії та здатність знаходити порядок у повному хаосі [14].

Необхідно підкреслити, що сучасні дослідження у галузі педагогіки та психології призвели до того, що всі, навіть загальнознані, види обдарованості почали розглядатись диференційовано. Це проявляється у появі нових концепцій інтелектуальної та творчої обдарованості. Однією із найбільш розповсюджених теорій є теорія множинності інтелекту Говарда Гарднера [16]. Згідно цієї теорії у світі не існує якого-небудь єдиного інтелекту, адже існує щонайменше сім його видів. Кожен із них не залежить від інших та діє як окрема система згідно власних правил, а також володіє особливим статусом в силу свого походження. Наприклад, у процесі розвитку суспільства музичний інтелект є найстарішим за інші.

Кожен із видів інтелекту (лінгвістичний, музичний, математичний, просторовий, тілесно-кінетичний, особистісний) був ретельно вивчений Г. Гарднером із врахуванням розумової діяльності, випадків прояву обдарованості, культурних та соціальних розбіжностей, можливих шляхів еволюційного розвитку. У результаті впливу факторів спадковості чи особливостей навчання у деяких людей розвиваються певні види інтелекту краще ніж інші, проте лише розвиток усіх видів інтелекту забезпечує процес повноцінної реалізації особистості [22].

Проте навіть на сучасному етапі розвитку група американських вчених Дж. Гілфорд, Г. Гарднер, Р. Стернберг, Дж. Рензулі, С. Марленд та інші, які довгий час працювали над визначенням концепції феномену обдарованості, не дійшли єдиного точного та універсального рішення.

Американський психолог Дж. Рензулі запропонував визначати обдарованість, як – результат поєднання трьох основних характеристик: інтелектуальних здібностей, творчого підходу, наполегливості [19].

Важливо зазначити наступні категорії обдарованості, які запропонував С. Марленд у 1972 році. Загальна інтелектуальна обдарованість, бажання займатись якимсь певним видом діяльності, творчість та продуктивність мислення, здатність бути лідером, психомоторні здібності [15]. С. Марленд розглядає обдарованість як здібність і як тенденцію до особистісного розвитку.

Відмітимо, що визначення основних видів обдарованості ставить за мету привернути основну увагу до тих здібностей особистості, які повинні отримати визнання та можливості для подальшого розвитку. Відмінності між різними видами обдарованості не можна розглядати без урахування мотивації, індивідуальних особливостей людини, від яких залежить самореалізація особистості та її досягнення нею поставлених цілей [17].

Інша проблема полягає у тому, що якщо навіть два основних види обдарованості – академічна та художня безпосередньо співвідносяться із сферами суспільної діяльності особистості, то інші види співвіднести дуже важко. Так, творче мислення може проявлятися у різних областях – науково-дослідній, педагогічній, технічній. Таким же чином загальна інтелектуальна обдарованість і лідерство можуть знайти прояв у будь-якій сфері – від політики до мистецтва.

Діагностика обдарованості відповідно визначень, які були розглянуті вище, призводить до того, що різні види обдарованості сприймаються як явища незалежні, хоча насправді вони тісно переплітаються. Наприклад, інтелектуальна обдарованість є обов'язковою передумовою розвитку усіх інших видів обдарованості. Саме такі суперечності привели вчених до пошуку інших визначень феномену обдарованості особистості.

Різні види обдарованості особистості проявляються у різних формах та зустрічають на шляху свого розвитку перешкоди, як залежать від індивідуальних розумово-психологічних особливостей людини і особливостей навколишнього середовища.

Однією із новітніх теорій визначення інтелектуально-творчої обдарованості особистості є теорія трьох категорій Дж. Рензулі [18].

До першої категорії належать люди із високим рівнем загальної обдарованості. До другої – індивідууми, які досягли певних успіхів у різних сферах суспільної діяльності. Їх виявлення базується на екологічно валідних методах діагностики і не є складним. Людей, які належать до цієї категорії, називають талановитими.

До третьої категорії належать люди, які проявляють високий рівень успішності у навчанні (академічна обдарованість).

Важливо зазначити, що американські вчені-педагоги виділяють обдарованість, яка проявляється яскраво та чітко, і називають її очевидною та обдарованість, яка виражається завуальовано, замасковано, і називають її прихованою [11].

Виявлення прихованої обдарованості – це дуже складний та довготривалий процес, який не може зводитись лише до одноразової психодіагностики певної групи людей, він повинен містити багаторівневі комплекси методів аналізу поведінки особистості, застосування різноманітних видів діяльності, збагачення середовища існування, застосування інноваційних методів навчання та виховання [21].

Крім того вчені виділяють ще одну шкалу поділу видів обдарованості – це існування актуальної та потенційної обдарованості. Очевидну обдарованість, тобто таку, що чітко проявляється та помічається оточенням, називають актуальною. І, навпаки, обдарованість, яка являє собою лише певні розумові та психологічні можливості, але не проявляється на певному етапі життя людини у силу деяких факторів, є потенційною [10].

Факти існування актуальної та потенційної, очевидної та прихованої, ранньої чи пізньої обдарованості підкреслюють складність та важливість проблеми вчасної та точної діагностики розвитку і формування майбутнього потенціалу особистості. Вченими уже було виявлено цілий ряд закономірностей, які дозволяють хоча б частково будувати прогнози розвитку майбутнього людини, проте до алгоритму побудови надійних обґрунтованих прогнозів ще дуже далеко.

Література

1. Гилфорд Д. Три стороны интеллекта / В кн. Психология мышления. Под ред. Матюшкина А.Н. – М.: Прогресс, 1965. – 513 с.
2. Лейтес Н.С. Способности и одаренность в детские годы. – М.: Знание, 1984. – 79 с.
3. Лейтес Н. С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия. – М., 1997. – 448 с.
4. Савенков А.И. Детская одаренность. Теоретические основы развития. – М.: Российский институт молодежи, 1996. – 150 с.
5. Савенков А.И. Педагогические основы развития продуктивного мышления одаренных детей. – Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук. – М., 1997. – 380с.
6. Савенков А.И. Одаренные дети в детском саду и школе: Учеб. Пособие для студ.высш.пед.учеб.заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 232 с.
7. Цветкова С.Н. Содержание и методика обучения одаренных детей в начальной и неполной средней школе Англии и США. Дисс. на соиск. уч. степ. к.п.н. – М., 2000. – 212 с.
8. Gallagher J. Teaching the Gifted Child. – Boston, 1978. 205p.
9. Humphreys F., Henderson S. Succes with Science Early Learners. – L.: Blackie, 1986. 70p.
10. Javits J. Gifted and Talented Children and Youth Education Act. – Wasington, 1987. 178p.
11. Karnes M. Elements of an Exemplary Preschool / Primary Program for Gifted and Talented (S.Kaplan, Ed.). National/ State Leadership Training Institute of the Gifted and the Talented Ventura CA: Ventura Country Superintendent of Schools, 1980. 310 p.
12. Karnes M., Shwedel A., Williams M. Combining Instructional Models for Young Gifted Children. Teaching Exceptional Children, 1983. 14 (3). P. 128.
13. Leyden S. Helping the Child of Exeptional Ability. -L.: Groom Helm, 1985. 102 p.
14. Mackintosh N.S. The Biology of Intelligence // British Journal of Psychology. – V. 56. 1986. P.23-29.
15. Marland S. Education of the Gifted and Talented. Report to the Congress. – Washington, 1972. 89p.
16. Marjoam D.T.E. Whither Gifted or Gifted Whither? || Gifted International/ : Vol. VI, N2. 1990. P. 88-93.
17. Monks F.J. Differential and Integration: A Historical and International. Perspective.in Optimizing excellence in Human resourse development keynotes.Asia Pasific Conference on Giftedness, Jakarta, 4-8 Augyst, 1996. 122 p.
18. Renzulli J., Reis S., Smith L. The Revolving – Door Model: A New Way of Identifying the gifted. – Phi Delta Kappan, 1981. P. 648-649.
19. Renzulli J. The Three–Ring Conceptions of Giftedness/Conceptions of Giftedness. – Ed. R. Sternberg. – N.Y., 1986. 320p.
20. Renzulli J.S. The Multiple Menu Model for Developing Differentiated Curriculum for the Gifted and Talented. || Gifted Child Quart, 1987. 32/3. P. 298-309.
21. Spooncer F. Testing for Teaching. – L.: Hodder and Stoughton, 1983, 215 p.
22. The Psychology of Gifted Children: Perspective on Development and Education /Ed. By J. Freeman. – Chichester: Wiley, 1985, 414 p.
23. Terman L., Merrill M. Stanford – Binet Intelligence Scale.– Boston: Honghton Mifflin, 1973. 142p.

Аннотация. В статье изложены основные тенденции и теории изучения феномену интеллектуально-творческой одаренности личности в системе образования и науки Соединенных Штатов Америки. Представлен анализ главных понятий: „способности”, „талант”, „гениальность”, „одаренность”.

Ключевые слова: одаренность, образование, Соединенные Штаты Америки.

Summary. The main tendencies and theories of the personality intellectual-artistic giftedness phenomenon in the system of the USA education and science are discussed in this article. The analysis of key concepts as abilities, talent, genius, giftedness are given here.

Key words: gift, education, United States of America.

Надійшла до редколегії 18.08.2011 р.

УДК 378; 371

Тімець О.В.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ЧИННИК САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТА-ГЕОГРАФА

Анотація. У статті розглядається проблема розвитку навичок самостійної роботи студентів-географів як чинника їх саморозвитку в процесі професійної підготовки.

Ключові слова: самостійна робота, професійна підготовка студента-географа

Постановка проблеми. Для самостійної роботи як чинника самовизначення й саморозвитку особистості важливими є не лише здобуті знання, уміння та навички, а й здатність майбутнього вчителя працювати над собою. Тому спрямованість студента на неперервне професійне самовдосконалення – одне з основних завдань професійної освіти, покликаної не передати великий обсяг знань майбутнім педагогам, а сформувати в них мобільність, уміння застосовувати нові освітні й інформаційні технології. У зв'язку з цим необхідно посилити увагу на систематичності самостійної роботи студентів, наявності проблемних завдань чи ситуацій, формувати в них потребу в постійному оновленні, розширенні, самовдосконаленні професійних знань, умінь і навичок.

Для майбутнього вчителя географії важливо вміти виявляти, по-перше, причинно-наслідкові зв'язки, що сприяє розвиткові просторового уявлення; по-друге, використовувати різноманітні методи географічних досліджень; проводити екскурсії, краєзнавчо-туристські походи тощо. Розвиток процесуально-технологічної компетенції передбачає орієнтування студента на кінцевий результат освітньої діяльності для досягнення ним високого рівня навчання, чому сприяє процес формування вмінь самостійної роботи.

Аналіз літературних джерел за темою дослідження. Посилення науково-технічного прогресу, удосконалення інноваційних технологій зумовлює саморозвиток учителя географії, що базований на бажанні найбільш повно виявляти свої здібності й розумовий потенціал, поліпшувати їх у процесі продуктивної діяльності; виявляється у самовизначенні (самоствердженні й постійному співвідношенні власної особистості з суспільними ідеалами через усвідомлення необхідності географічної освіти); у самовдосконаленні – прагненні до встановлення гармонійних зв'язків із навколишнім світом, до особистісного суб'єктивного розвитку, що відповідає суспільним відношенням й опирається на систему світогляду, уявлень, орієнтацій. Ю. Фокін зауважує: „Самодисципліна, самоконтроль, активність у вибраній сфері діяльності, у підвищенні своєї професійної компетентності – необхідні якості сучасного спеціаліста. Спеціаліст сьогодні – це значною мірою продукт самого себе. Але ця різностороння самостійність особливо ефективна лише тоді, коли вона ґрунтується на високій культурі особистості спеціаліста, що забезпечує внутрішню орієнтацію в нових умовах і можливостях” [10, 81].

Узагальнивши різні підходи науковців до з'ясування сутності терміна „самостійна робота”, О. Миргородська запропонувала таку її дефініцію: „Самостійна робота – це робота, яка виконується студентами під опосередкованим керівництвом викладача і сприяє їх творчій діяльності, пошуку нових фактів, вирішенню проблем або виявленню протиріччя” [4, 84]. А. Алексюк вважає, що самостійна робота студентів може відбуватися без керівництва викладача: за умов повної самостійності студент має змогу глибоко й усебічно проаналізувати завдання, що отримав; ознайомитись із різними поглядами на певну проблему; самостійно обрати для себе варіант опрацювання матеріалу [1]. Звичайно, названі дослідником фактори дієві, однак, на нашу думку, без керівництва з боку викладача студент може не збагнути значущості проблеми, що знизить рівень виконаного ним завдання. О. Глузман теж констатує тенденцію до зміщення ролі викладача в керівництві самостійною роботою студентів: функція викладача як джерела інформації зменшується, але збільшується його значення як наставника, який бере участь у розвитку особистісних якостей, формуванні світогляду, поглядів, наукових інтересів [3].

Формулювання цілей статті. Саморозвиток студента відбувається через самопізнання, самопрограмування, самовизначення, самоуправління, самоконтроль, самооцінювання, самореалізацію, саморефлексію, самокорекцію. Як відомо, набуття знань студентами пов'язане зі створенням умов роботи в інформаційному середовищі, де обов'язково визначається мінімальний обсяг інформації, необхідної для виконання завдань самостійної роботи. Дослідження стану підготовки студентів до самостійної пізнавальної діяльності засвідчило, що деякі з них не володіють знаннями про інформацію як об'єкт вивчення, не мають уявлення про техніку її запам'ятовування, розумові операції під час набуття знань застосовують не усвідомлено. Однією з причин такого становища є відсутність належної уваги викладачів ВНЗ до цієї проблеми.